

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ЮРИДИЧНІ ФАКТИ» ТА «ФАКТИ, ЩО МАЮТЬ ЮРИДИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ»

Поліщук П.А.,
аспірант кафедри цивільного,
нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

Поліщук П.А. Співвідношення понять «юридичні факти» та «факти, що мають юридичне значення».

Стаття присвячена комплексному дослідженню співвідношення понять «юридичні факти» та «факти, що мають юридичне значення» у цивільному процесуальному праві України. Автор зосереджує увагу на проблемних аспектах розмежування цих категорій, що мають ключове значення як для теорії цивільного процесу, так і для практики його застосування.

Актуальність дослідження зумовлена кількома чинниками. По-перше, реформуванням національного приватного права, яке спрямоване на його гармонізацію зі стандартами європейського правового простору. По-друге, необхідністю забезпечення стабільності та єдності судової практики, що неможливо без чіткого визначення й тлумачення базових процесуальних категорій. По-третє, потребою вдосконалення доказової діяльності судів, яка прямо залежить від правильного розуміння сутності фактів, що мають значення для справи.

У роботі проаналізовано підходи вітчизняних і зарубіжних учених до класифікації юридичних фактів, розглянуто їх місце у механізмі правового регулювання та визначено відмінності між юридичними фактами як підставами виникнення, зміни чи припинення правовідносин і фактами, що мають юридичне значення у процесуальному аспекті, тобто підлягають доказуванню під час судового розгляду. Особлива увага приділяється з'ясуванню процесуального значення фактів, що мають юридичне значення, зокрема у справах окремого провадження, де предмет доказування зводиться саме до встановлення юридичних фактів.

У статті доводиться, що отождення понять «юридичні факти» та «факти, що мають юридичне значення» є методологічною помилкою, яка ускладнює правозастосування та може призводити до неоднакової судової практики. Водночас, автор підкреслює, що між цими поняттями існує тісний взаємозв'язок: будь-які юридичні факти є фактами, що мають юридичне значення, проте не всі факти, які підлягають встановленню судом, автоматично набувають статусу юридичних фактів у матеріально-правовому сенсі.

Зроблені у статті висновки мають як теоретичне, так і практичне значення. Вони можуть бути використані для подальшого розвитку доктрини цивільного процесуального права, оптимізації доказової діяльності судів, підвищення ефективності захисту прав учасників цивільних правовідносин, а також у процесі вдосконалення національного законодавства.

Ключові слова: юридичні факти, факти, що мають юридичне значення, цивільне судочинство, доказування, окреме провадження, правове регулювання.

Polishchuk P.A. The relationship between the concepts of “legal facts” and “facts of legal significance”.

This article offers a comprehensive examination of the relationship between the concepts of “legal facts” and “facts of legal significance” within the framework of civil procedural law in Ukraine. The author focuses on the challenges of distinguishing between these categories, which are essential both for the development of civil procedure theory and for its practical application.

The relevance of the study is determined by several factors. First, the ongoing reform of national private law, aimed at harmonizing it with the standards of the European legal space. Second, the need to ensure stability and consistency in judicial practice, which cannot be achieved without a precise definition and interpretation of fundamental procedural categories. Third, the demand for improving judicial fact-finding and evidentiary processes, which directly depend on a correct understanding of facts significant to the resolution of a case.

The paper analyzes the approaches of Ukrainian and foreign scholars to the classification of legal facts, explores their role within the mechanism of legal regulation, and highlights the distinction between legal facts as the grounds for the creation, modification, or termination of legal relations, and facts of legal significance in the procedural sense—those that must be established and proven in court.

Particular attention is given to the procedural importance of facts of legal significance, especially in separate proceedings, where the subject of proof is limited precisely to the establishment of such facts.

The article argues that conflating the notions of “legal facts” and “facts of legal significance” constitutes a methodological error that complicates the application of law and may result in inconsistent judicial practice. At the same time, it emphasizes their close interrelation: while all legal facts are facts of legal significance, not every fact subject to judicial determination necessarily qualifies as a legal fact in the substantive legal sense.

The conclusions reached in the article have both theoretical and practical value. They may be used to further develop the doctrine of civil procedural law, to optimize judicial evidentiary practices, to strengthen the protection of the rights of participants in civil legal relations, and to improve national legislation.

Key words: legal facts, facts of legal significance, civil proceedings, evidence, separate proceedings, legal regulation.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження категорії юридичних фактів у цивільному праві та цивільному процесі зумовлюється ключовою роллю цієї правової конструкції у механізмі регулювання приватноправових відносин. Саме юридичні факти є вихідним пунктом формування цивільних прав та обов'язків, визначають динаміку цивільних правовідносин і є необхідною передумовою реалізації правосуб'єктності учасників цивільного обороту. У сучасних умовах реформування приватного права України та його адаптації до стандартів європейського правового простору питання уточнення змісту та класифікації юридичних фактів набувають особливої наукової та практичної значущості.

Важливо підкреслити, що відсутність єдиного підходу до визначення поняття «юридичний факт» у вітчизняній науці створює потребу у ґрунтовному аналізі історичних джерел, порівняльно-правових підходів та сучасних доктринальних розробок. Це дозволить забезпечити як системність теоретичного розуміння цієї категорії, так і підвищення ефективності її застосування у правозастосовній практиці

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження юридичних фактів має досить тривалу історію, яка бере початок ще у римському приватному праві. Хоча римські юристи не виробили універсального визначення такого поняття, проте їхні правові конструкції стали підґрунтям для подальшої доктринальної розробки та систематизації [1, с. 126–175; 2, с. 44]. Важливу роль у становленні загальної теорії юридичних фактів відіграли представники німецької правової школи, які заклали основи концепції «юридичного факту» та здійснили розгорнуту класифікацію юридичних фактів.

У сучасній правовій доктрині проблема юридичних фактів активно досліджувалась у працях відомих цивілістів. Так, С.І. Алексєєв підкреслював системність юридичних фактів та їхній зв'язок із механізмом правового регулювання [3, с. 7]. В українській науці значний внесок зробили О.В. Дзера, В.І. Борисова, І.В. Спасибо-Фатєєва, які досліджували юридичні факти у контексті виникнення цивільних правовідносин, їхнього функціонального значення та класифікаційних ознак [4, с. 154]. На думку сучасних дослідників, «юридичні факти є не лише формальними підставами для виникнення правовідносин, а й важливим елементом забезпечення стабільності та передбачуваності цивільного обороту».

Правова природа юридичних фактів, їхніх різновидів і особливостей спричинення ними юридичних наслідків ставала предметом розгляду, зокрема, таких вітчизняних і зарубіжних учених, як С.С. Алексєєва, В.І. Борисова, І.В. Венедіктова, Б. Віндшейд, Ю.С. Гамбаров, Д.Д. Грім, О.Г. Данільян, М.Л. Дювернуа, І.В. Жилінкова, О.С. Кізлова, А.В. Коструба, Н.С. Кузнецова, Р.А. Майданик, І.В. Спасибо-Фатєєва, Р.О. Халфіна, Є.О. Харитонов та ін.

Аналіз історико-правових, зарубіжних та вітчизняних джерел свідчить про багатогранність і складність правової природи юридичних фактів. Незважаючи на значний науковий доробок, ця проблематика залишається актуальною, оскільки вимагає узгодження традиційних підходів із сучасними потребами національної правової системи та тенденціями розвитку приватного права в європейському контексті.

Формулювання цілей полягає в розгляді основних наукових положень теоретичних концепцій юридичних фактів та фактів, що мають юридичне значення й визначенні характеру їх узгодження.

Виклад основного матеріалу. У більшості наукових досліджень категорія юридичних фактів розглядається або крізь призму загальної теорії права, або ж у межах окремих галузевих правових дисциплін. Такий підхід, попри його значну евристичну цінність не дозволяє сформулювати цілісне уявлення про таке багатопланове й водночас складне явище, що потребує міждисциплінарного осмислення. Саме це зумовлює актуальність здійснення комплексного аналізу юридичних фактів

та їх класифікації з урахуванням різних наукових підходів та методологічних перспектив. Вихідним моментом для дослідження є розуміння юридичних фактів «як соціально значущих обставин (подій, дій тощо), що у відповідності до приписів норм права спричиняють настання певних правових наслідків, а саме – виникнення, зміну чи припинення правовідносин» [5, с. 429]. Як слушно зазначають дослідники, у наведеному визначенні простежуються два нерозривно пов'язані компоненти: матеріальний та юридичний.

Змістовно юридичні факти репрезентують реальні явища об'єктивної дійсності – певні події або дії, що відбуваються у суспільному житті. У цьому сенсі вони є «реальними» чи «матеріальними» фактами. Водночас, набуваючи правового значення лише за умови передбаченості у нормі права, такі обставини перестають бути лише елементами реальності та перетворюються на факти юридичні, тобто такі, що безпосередньо зумовлюють правові наслідки.

Це дає змогу виділити основні ознаки такої правової категорії. По-перше, юридичні факти завжди мають конкретний і індивідуалізований характер, вони існують у певному часовому та просторовому вимірі, відображаючи наявність чи відсутність конкретних явищ матеріального світу. По-друге, вони завжди передбачені у законі безпосередньо або опосередковано, що свідчить про їх нормативну визначеність. По-третє, юридичні факти повинні бути зовнішньо об'єктивовані, закріплені у процедурно-процесуальній формі, встановленій законодавством. Нарешті, ключовою ознакою є їх здатність спричиняти чітко визначені законом правові наслідки, тобто виконувати функцію юридичних передумов виникнення, трансформації чи припинення цивільних правовідносин [5, с. 430]. Таким чином, юридичний факт постає як синтетична правова категорія, що поєднує у собі соціальну реальність і нормативне її відображення, виступаючи тим «мостом», який поєднує фактичний стан речей із правовим регулюванням.

Категорія юридичних фактів перебуває у полі наукових досліджень вже протягом кількох століть. Її аналіз у контексті підстав виникнення правовідносин бере свій початок ще у римському праві. Зокрема, у працях Гая було виокремлено чотири класичні підстави виникнення правовідносин: контракт, квазіконтракт, делікт та квазіделікт. Згодом цей перелік був розширений за рахунок включення односторонніх угод, а також строків і термінів, що мали особливе значення у сфері шлюбних та спадкових відносин [6, с. 44-45].

Перші спроби наукового осмислення поняття юридичних фактів після римських правників належать німецьким дослідникам А. Манігке та Ф.К. фон Савінії, які наголошували, що «юридичними фактами є всі події, котрі зумовлюють виникнення або припинення правовідносин» [7, с. 827]. Загалом саме німецькі та італійські вчені приділили найбільше уваги проблематиці юридичних фактів. Їхні дослідження були спрямовані не лише на з'ясування поняття та сутності цього явища, а й на розробку класифікацій та визначення ролі юридичних фактів у правозастосовній практиці [8, с. 111-113].

Вагомий внесок у розвиток теорії юридичних фактів зробили представники німецької цивілістики. Це було зумовлено активним розвитком майнових відносин у XIX ст., що потребувало більш глибокого наукового осмислення підстав виникнення цивільних правовідносин. Значний доробок належить Г. Дернбургу, Р. Зому, Г. Пухті, А. Тону та іншим ученим, які заклали підвалини сучасної теорії юридичних фактів у цивільному праві [9, с. 6].

Окрему увагу заслуговує позиція французького соціолога Е. Дюркгейма, котрий, досліджуючи категорію соціальних фактів, наголошував «на їхній фундаментальній ролі у розкритті соціальної реальності. На його думку, соціальний факт є образом певної дії, яка під впливом зовнішнього примусу здатна продовжувати своє існування, незалежно від індивідуальної волі та поведінки окремої особи» [10, с. 7].

Водночас, англійські та американські вчені традиційно більш обережно ставляться до абстрактних юридичних категорій. Вони, як правило, уникають складних доктринальних побудов і зосереджуються переважно на конкретних фактичних обставинах, що мають значення для правозастосування [11, с. 237].

З огляду на наведене вище, сучасна наука цивільного права та процесу вимагає глибшого дослідження сучасних тенденцій у розумінні поняття та ознак юридичних фактів. Це дозволить узгодити історико-доктринальні підходи із сучасними потребами правозастосовної практики та перспективами розвитку не лише приватного права в Україні.

У сучасній приватноправовій доктрині категорія «юридичні факти» нерідко ототожнюється з такими термінами, як «обставини», «результати», «події», а також супроводжується характеристиками «істинність» та «реальність». Дослідники підкреслюють, що «юридичні факти становлять фундаментальну категорію не лише загальної теорії права, але й окремих галузевих правових наук» [12, с. 8]. З метою встановлення об'єктивних обставин і деталей подій у правовій площині вчені аналізують як суб'єктивні, так і об'єктивні результати діяльнісних процесів.

Професор Харитонova О.І. зазначає, що «поняття «юридичний факт» поєднує матеріальний та юридичний аспекти, оскільки, з одного боку, воно відображає явища дійсності (події та дії), а з іншого – визначається як явище, передбачене нормами права» [13, с. 45]. До матеріальних складових юридичного факту належать: реальні життєві явища; нормативна конструкція (факт-модель); наявність юридично релевантних ознак; конкретність і індивідуальність; відображення інформації про суспільні відносини [12, с. 9].

Задля того щоб юридичний факт породжував правові наслідки та трансформував правовідносини, він має реально настати й відповідати дійсним обставинам. Лише за цих умов він може розглядатися як правовий інструмент, що забезпечує динаміку правовідносин. Такий інструмент визнається правовою нормою підставою для виникнення, зміни чи припинення правовідносин і здатен трансформувати ймовірну модель поведінки на правомірний і достовірний факт.

З іншої сторони, Приходько Х.В. трактує юридичні факти «як конкретні життєві обставини, явища чи елементи соціальної дійсності, які прямо або опосередковано визнаються правовими нормами, оскільки чітко передбачені гіпотезами останніх» [14, с. 59]. Подібної позиції дотримується і П.М. Рабінович, який визначає «юридичні факти як передбачені гіпотезами норм права чіткі обставини, настання яких зумовлює виникнення, зміну або припинення правовідносин» [15, с. 84]. На думку Андронової В.А., яка пропонує розуміти «юридичний факт як зону дії права, у якій правова норма стикається з життєвою дійсністю». Вона підкреслює, що «юридичний факт дозволяє перевести правовідношення у площину фактичних відносин і виявляє взаємозв'язок правової матерії з іншими соціальними науками, зокрема соціологією» [16, с. 150].

У цивілістичній доктрині юридичний факт розглядається як обставина, наявність якої зумовлює виникнення, зміну чи припинення суб'єктивних цивільних прав та обов'язків, а також інші цивільно-правові наслідки [17, с. 14]. Ромовська З.В. підкреслює, що «значення юридичного факту полягає не лише у виникненні прав і обов'язків, але й у їх трансформації та припиненні» [18, с. 325]. Зокрема, Пленюк М.Д. визначає юридичний факт «як життєву ситуацію, що характеризується двома основними ознаками: нормативним закріпленням певної абстрактної моделі поведінки, яка зумовлює юридичні наслідки, та наявністю реальних життєвих обставин. Виходячи з цього, вона робить висновок, що юридичний факт не може існувати як майбутнє явище, оскільки його сутність полягає у фіксації вже настаних подій» [19, с. 123].

Юридичні факти у сучасній правовій науці доволі часто досліджуються крізь призму механізму правового регулювання. Так, С.О. Погрібний наголошує, що «механізм правового регулювання зобов'язальних відносин являє собою послідовний ланцюг трансформацій правових явищ, у межах якого саме юридичні факти виступають засобами, що зумовлюють зміни у змісті суб'єктивних прав та обов'язків» [20, с. 65]. Такий підхід узгоджується з доктринальним розумінням механізму правового регулювання як складного, системного та динамічного процесу впливу права на суспільні відносини, що включає взаємодію таких елементів, як правові норми, правовідносини, суб'єктивні права та обов'язки, юридичні факти, а також реалізацію суб'єктивних прав і виконання обов'язків. У цьому контексті слушною видається позиція В.В. Луця, який «підкреслює умовність поділу процесу правового регулювання на окремі стадії, адже на практиці розмежувати їх доволі складно. Як приклад, дослідник наводить договір купівлі-продажу, який реалізується у повному обсязі вже в момент його укладення» [21, с. 22–24].

Динамічний характер механізму правового регулювання відзначає також Сліпченко С.О., аналізуючи особисті немайнові відносини. Учений підкреслює, що «саме юридичний факт може визначати момент виникнення динаміки правовідносин та впливати на характер їх розвитку» [22, с. 197]. Такий підхід є обґрунтованим, адже настання юридичного факту дійсно фіксує початок трансформації у структурі суспільних відносин.

У науковій літературі простежується й розширене розуміння механізму правового регулювання, що охоплює не лише правові норми та інші юридичні засоби, а й норми моралі, звичаєві правила, правові позиції та презумпції. Цей підхід видається доволі переконливим, зокрема у сфері приватноправових відносин, у тому числі сімейних. Так, Гриняк А.Б., аналізуючи підрядні договірні відносини, зазначає, що «механізм правового регулювання являє собою цілісну систему засобів, способів та форм впорядкування суспільних відносин, які відображають ідеальні моделі, закріплені нормами права чи договорами, що у свою чергу зумовлюють виникнення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків» [23, с. 76].

Різноманітність підходів до розуміння категорії «юридичний факт» актуалізує потребу у виявленні його ознак. Однією з ключових характеристик юридичних фактів є їх нормативне закріплення у якості підстави для виникнення, зміни або припинення правовідносин. Водночас виникає питання: чи всі юридичні факти підлягають нормативному визначенню? У правовій доктрині сформувався підхід до їх класифікації на нормативні (безпосередньо закріплені правовими нормами)

та інформаційно-пошукові (або аналітично-пошукові), що прямо не визначені, але виводяться із змісту правових приписів. Цей підхід видається цілком обґрунтованим і може бути застосований до цивільно-правової сфери.

Таким чином, юридичні факти доцільно розглядати як правові трансформаційні інструменти, що поєднують правову модель, визначену нормою закону чи умовами договору, з конкретними обставинами соціальної дійсності. До основних їх ознак належать: формальна визначеність і правова легітимність, об'єктивність, поєднання правової конструкції та фактичних обставин, здатність ініціювати трансформацію правових відносин, їх виникнення, зміну або припинення, а також конкретність, індивідуалізованість, темпоральність та інформативність.

У науці цивільного процесу України категорії «юридичні факти» та «факти, що мають юридичне значення» перебувають у тісному взаємозв'язку, але водночас не є тотожними. Їх співвідношення визначається як у доктрині цивільного процесуального права, так і в практиці правозастосування, зокрема у діяльності судів.

Якщо розглядати юридичні факти у матеріальному та процесуальному аспектах, то традиційно вони визначаються як конкретні життєві обставини, з якими норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення правовідносин [24, с. 78].

Отже, юридичним фактами є найрізноманітніші життєві обставини, що стосуються як області природи (народження, смерть людини, закінчення часу тощо), і у сфері соціального життя (дії людей, акти державних органів тощо). Однак не всі життєві обставини є юридичним фактом. Так, життєві факти (обставини) стають юридичними фактами не самі по собі або з будь-яких особливих якостей, а в результаті визнання їх такими державою і закріплення у нормах законодавства, наприклад, реєстрації народження, смерті, шлюбу тощо в державних органах реєстрації актів цивільного стану. Так, відкриття актового запису про шлюб в державних органах реєстрації актів цивільного стану та отримання свідоцтва про шлюб є підтвердженням зареєстрованого шлюбу, що породжує права та обов'язки подружжя, а наприклад шлюб, який зареєстрований у релігійному порядку не породжує такі права та обов'язки на законодавчому рівні. Отже, у нормах права, саме у гіпотезі норми права зазначаються обставини, із якими пов'язуються різні юридичні наслідки учасників суспільних відносин, тобто юридичні факти. Факти одного й того ж виду можуть бути або не бути юридичними залежно від того, як вони розцінюються чинним законодавством у певний період часу. Так, фактичні шлюбні відносини набули юридичного значення з прийняттям Сімейного Кодексу України 10 січня 2002 року, а саме значним юридичним фактом стало право на майно подружжя, які проживають однією сім'єю, але не перебувають між собою у шлюбі (ст. 74 СК), тобто, якщо вони доведуть, що проживали однією сім'єю без реєстрації шлюбу, то майнові права щодо поділу майна прирівнюються до осіб, які перебувають у шлюбі, чого раніше не було.

Юридичні факти становлять норму права із суб'єктивними правами та обов'язками конкретного суб'єкта (громадянин, організація), а саме приводять норми суб'єктивного права на дію. Юридичні факти завжди виступають як підстави виникнення правовідносин, без яких правові відносини виникнути не можуть.

Крім того, необхідно зазначити, що під юридичними фактами слід розуміти конкретні життєві обставини, з наявністю яких норми права пов'язують настання передбачених у них юридичних наслідків (тобто будь-яких юридичних наслідків, а не лише виникнення, зміна чи припинення правовідносин).

Факти, що мають юридичне значення можуть розглядатись у цивільному судочинстві в порядку окремого провадження. Відповідно до постанов Верховного Суду від 10 квітня 2019 року № 320/948/18 та від 30 січня 2022 року № 287/167/18-ц «справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення, належать до юрисдикції суду за таких умов: факти, що підлягають встановленню, повинні мати юридичне значення, тобто від них мають залежати виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав громадян. Для визначення юридичного характеру факту потрібно з'ясувати мету встановлення; встановлення факту не пов'язується з подальшим вирішенням спору про право. Якщо під час розгляду справи про встановлення факту заінтересованими особами буде заявлений спір про право або суд сам дійде висновку, що у цій справі встановлення факту пов'язане з необхідністю вирішення в судовому порядку спору про право, суд залишає заяву без розгляду і роз'яснює цим особам, що вони вправі подати позов на загальних підставах; заявник не має іншої можливості одержати чи відновити документ, який посвідчує факт, що має юридичне значення. Для цього заявник разом із заявою про встановлення факту подає докази на підтвердження того, що до її пред'явлення він звертався до відповідних організацій за одержанням документа, який посвідчував би такий факт, але йому в цьому було відмовлено із зазначенням причин відмови (відсутність архіву, відсутність запису в актах цивільного стану тощо); чинним законодавством не передбачено іншого позасудового порядку встановлення юридичних фактів».

Цивільне процесуальне законодавство передбачає коло фактів, що мають юридичне значення та які підлягають розгляду у судовому порядку, а саме в окремому провадженні. Так, відповідно до ч. 1 ст. 315 ЦПК України «суд розглядає справи про встановлення факту: 1) родинних відносин між фізичними особами; 2) перебування фізичної особи на утриманні; 3) каліцтва, якщо це потрібно для призначення пенсії або одержання допомоги по загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню; 4) реєстрації шлюбу, розірвання шлюбу, усиновлення; 5) проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу; 6) належності правовстановлюючих документів особі, прізвище, ім'я, по батькові, місце і час народження якої, що зазначені в документі, не збігаються з прізвищем, ім'ям, по батькові, місцем і часом народження цієї особи, зазначеним у свідоцтві про народження або в паспорті; 7) народження особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту народження; 8) смерті особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту смерті; 9) смерті особи, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави вважати її загиблою від певного нещасного випадку внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Наведений перелік фактів, що можуть бути встановлені у судовому порядку, не є вичерпним. У судовому порядку можуть бути встановлені і інші факти, від яких залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав фізичних осіб. Факти, що підлягають встановленню, повинні мати юридичне значення, тобто з ними має бути пов'язане настання передбачених законом правових наслідків.

Висновки. Проведене дослідження дає змогу зробити низку теоретичних і практично значущих узагальнень. Щодо теоретико-методологічних висновків, то у статті послідовно обґрунтовано, що поняття «юридичні факти» та «факти, що мають юридичне значення» хоча й взаємопов'язані, проте не є тотожними.

Автор показує історичну багатоплановість формування категорії «юридичний факт» – від римського приватного права та німецької доктрини «юридичного складу» до сучасних українських наукових розробок. Це дає підстави стверджувати, що сучасна цивілістика рухається до комплексного міждисциплінарного розуміння юридичних фактів як явища, що поєднує соціальну реальність та нормативне її відображення. Водночас поняття «факти, що мають значення» репрезентує категорію доказового права, що розширює горизонти судового дослідження, уникаючи формального ототожнення правових підстав із процесуальними обставинами.

Важливим є акцент на тому, що розмежування юридичних фактів та фактів, які мають значення для справи, дозволяє: чітко визначати предмет доказування у цивільному процесі; раціонально розподіляти процесуальні обов'язки сторін щодо доказування; ефективно застосовувати інститут презумпцій і преюдиційних фактів; забезпечувати стабільність і передбачуваність судової практики; оптимізувати судовий розгляд завдяки визнанню сторонами певних обставин.

Наукові результати статті мають прикладне значення для вдосконалення національного процесуального законодавства, зокрема щодо законодавчого закріплення презумпцій як підстав для звільнення від доказування, чіткого визначення ролі преюдиційних фактів та процесуальних наслідків визнання обставин сторонами. Це сприятиме підвищенню правової визначеності, узгодженості судової практики та гарантуванню права на справедливий судовий розгляд.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Підручник. К.: Юрінком Інтер, 2003.
2. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Рецепції приватного права парадигма прогресу. Кіровоград: Центрально-Українське вид-во, 1999. 44 с.
3. Завальний А.М. Методологічні та теоретичні основи пізнання юридичних фактів: монографія. К.: Вид-во Європейського університету, 2011. 95 с.
4. Борисова В.І. (кер. авт. кол.) та ін. Цивільне право: підручник у 2 т. За ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатеевої, В.Л. Яроцького. Харків: Право, 2011. Т. 1. 656 с.
5. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. (ред.). Теорія держави і права. Академічний курс: підручник. 2-е вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
6. Гордєєв В.В. Юридичні факти в адміністративному судочинстві України: дисертація на здобуття наук. ступ. д.ю.н. Запоріжжя, 2021. 423 с.
7. Manigk A. Tatsachen, juristische – Handwörterbuch der Rechtswissenschaft. B. 5. Berlin und Leipzig, 1928. S. 847.
8. Maiorka K. Fattogiuridico – fattispecie. Novissimodigesto Italiano. Direttoda Antonio Asara e Ernesto Eula. 2008. Vol. 7. P. 217.
9. Завальний А.М. Методологічні та теоретичні основи пізнання юридичних фактів: монографія. К.: Вид-во Європейського університету, 2011. 95 с.

10. Пленюк М., Коструба А. Юридичні факти в доктрині приватного права України: монографія. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПРН України, 2018. 288 с.
11. Paralegal's Encyclopedic Dictionary. New York: Prentice Hall, 1979. P. 237.
12. Басай О.В. Поняття юридичних фактів: теоретичний аспект. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2014. № 3 (6). С. 8–16.
13. Харитонova О.І. Правовідносини інтелектуальної власності, що виникають внаслідок створення результатів творчої діяльності (концептуальні засади): моногр. Одеса: Фенікс, 2011. 346 с.
14. Приходько Х.В. Проблеми визначення конституційно-правового регулювання. *Вісник Запорізького національного університету*. 2009. № 1. С. 59–60.
15. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: Навч. посібник. 5 вид., зі змінами. К.: Атіка, 2001. 174 с.
16. Андронova В.А. Юридичні факти у трудовому праві: поняття, ознаки та властивості. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. С. 149–154.
17. Отраднава О.О. Проблеми вдосконалення механізму цивільно-правового регулювання деліктних зобов'язань: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 328 с.
18. Ромовська З.В. Українське цивільне право. Загальна частина. Академічний курс: підручн. Київ, 2005. 560 с.
19. Пленюк М.Д. Поняття та ознаки юридичних фактів у доктрині зобов'язального права. *Приватне право і підприємництво*. 2017. № 4. С. 121–126.
20. Погрібний С.О. Механізм та принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України: моногр. Правова єдність, 2009. 340 с.
21. Луць В.В. Договір як регулятор цивільних відносин. *Право України*. 2012. № 9. С. 19–25.
22. Сліпченко С.О. Правопороджуючі юридичні факти у механізмі правового регулювання особистих немайнових відносин. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3 (74). С. 195–203.
23. Гриняк А.Б. Теоретичні засади правового регулювання підрядних зобов'язань у цивільному праві України: моногр. Київ: НДІ приватного права і підприємництва НАПРН України, 2013. 376 с.
24. Штефан М.Й. Цивільний процес. К.: Ін Юре, 2005. 624 с.